

ІНВЕСТИЦІЙНІ МЕТОДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У даній статті розглянуто питання щодо збільшення обсягів фінансування та реалізації сучасних методів і форм фінансового забезпечення інвестиційних процесів відтворення основних засобів аграрної сфери.

In this article deals with the issue of increasing financial providing and implementation of modern methods and forms of financial support for investment processes play the main means of agriculture.

Ключові слова: основні засоби, відтворення, аграрна сфера, інвестиційні методи фінансового забезпечення, лізинг, кредит, самофінансування, венчурні фонди.

Key words: fixed assets, reproduction, agrarian sector, the investment methods of financing, lease loan, self-financing, venture capital funds.

ВСТУП

В організації управління сільськогосподарськими підприємствами одне з центральних місць належить проблемі фінансування капітальних вкладень. Загострення конкурентної боротьби, членство України в СОТ вимагають негайного оновлення та модернізації основних засобів у складі національного багатства країни, що, в свою чергу, неможливо без збільшення обсягів фінансових ресурсів та реалізації сучасних методів і форм фінансового забезпечення інвестиційних процесів.

Проблема фінансового забезпечення відтворювальних процесів капітальної бази економіки країни набуває в сучасних умовах принципово нового, стратегічного статусу. Світове виробництво, маючи відпрацьовану систему фінансового забезпечення відтворення основних засобів, характеризується сьогодні швидким зростанням масштабів виробництва, поглибленням галузевої диференціації та міжнародного поділу праці, розвитком процесів спеціалізації та кооперування, загостренням міжнародної конкуренції і різким зростанням конкурентоспроможності.

В умовах подолання наслідків світової фінансової кризи 2008 р. розвиток методів і форм фінансового забезпечення інвестиційних процесів, спрямованих на відтворення основних засобів у світовій і українській економіці, зростання масштабів та інтенсивності фінансової активності в інвестиційній сфері потребують вивчення та освоєння міжнародного досвіду, вироблення і впровадження адекватних сучасній реальності підходів до вирішення проблеми дефіциту фінансових ресурсів, що спрямовуються на інвестиційні потреби.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Наукові погляди на вплив фінансів на відтворення основних засобів знайшли своє відображення в працях

таких вчених: В.Г. Андрійчука, В.І. Артиша, В.В. Казамірського, О. Симакової, М. Пастернака, В.В. Іванишина, О.В. Олійника, І.Г. Міхаліна, В.Я. Плаксієнка, Г.Л. Піратовського, О.В. Остафіль, В.В. Кузьміна, Н.С. Станклевської, П.М. Макаренка, О.М. Федорчука, О.В. Гудима, Л.Ю. Мельника, Е.А. Вознесенського, Л.Н. Прилуцького, А.Н. Сьоміна та ін.

Метою даного дослідження є розгляд питання використання інвестиційних методів фінансового забезпечення відтворення основних засобів в умовах загострення конкурентної боротьби та членства України в СОТ.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інвестиційне фінансування відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств передбачає вибір методів фінансового забезпечення, визначення джерел фінансування і їх структури.

Метод фінансового забезпечення виступає як спосіб залучення інвестиційних ресурсів з метою фінансової реалізованості проекту. У відповідності з теоретичним засадами фінансування діяльності суб'єктів господарювання виділяють наступні інвестиційні методи фінансового забезпечення відтворення основних засобів: самофінансування, акціонування, кредитне фінансування, венчурне фінансування, лізинг, бюджетне фінансування, змішане фінансування, проектне фінансування [1].

Самофінансування — внутрішнє фінансування, що забезпечується за рахунок підприємства, яке планує реалізувати інвестиційний проект з відтворення основних засобів. Воно передбачає використання статутного капіталу, а також фінансових ресурсів, що формується під час фінансово-господарської діяльності підприємства, перш за все, чистого прибутку і амортизаційних відрахувань. При цьому формування фінансових ресурсів, призначених для реалізації інвестиційного фінансуван-

ня, повинно мати винятково цільовий характер, що досягається, зокрема, шляхом виділення самостійного бюджету інвестиційного проекту з відтворення основних засобів. Але необхідно відмітити, що самофінансування може бути використано тільки для реалізації невеликих інвестиційних проектів. Капіталомісткі інвестиційні проекти, як правило, фінансуються за рахунок не тільки внутрішніх, але і зовнішніх джерел.

Акціонування, а також інші форми часткового фінансування (пайові та інші внески до статутного капіталу) може здійснюватися в таких основних формах:

- проведення додаткової емісії акцій діючого підприємства, що за організаційно-правовою формою є акціонерним товариством;

- залучення додаткових коштів (інвестиційних внесків, вкладів, паїв) засновників діючого підприємства для реалізації інвестиційного проекту;

- створення нового підприємства, призначеного спеціально для реалізації інвестиційного проекту з відтворення основних засобів (активодержатель).

Додаткова емісія акцій використовується для реалізації великомасштабних інвестиційних проектів, інвестиційних програм розвитку підприємства при масштабному його переоснащенні. Застосування цього методу пояснюється тим, що витрати, пов'язані з проведенням емісії, можуть бути покриті лише значними обсягами залучених фінансових ресурсів [8].

До переваг даного методу можна віднести:

- виплати за користування залучених ресурсів не мають безумовного характеру, а здійснюються в залежності від фінансового результату акціонерного товариства;

- має істотні масштаби і не обмежений за термінами;

- емісія акцій дозволяє забезпечити формування необхідного обсягу фінансових ресурсів на початку реалізації інвестиційного проекту, а також відстрочити виплату дивідендів до настання того періоду, коли інвестиційний проект почне генерувати доходи;

- контроль власників акцій за цільовим використанням коштів;

- поліпшення іміджу, фінансового стану, зростання капіталізації, розширення та розвитку діяльності підприємства.

Недоліками акціонування, а також інших форм часткового фінансування є наступні:

- значні операційні витрати на лістинг акцій;

- складна процедура емісії цінних паперів компанії-емітента, великі грошові затрати на професійні послуги учасників ринку цінних паперів, які виконують функції андеррайтера та інвестиційного консультанта;

- обсяг випущених акцій не завжди може бути розміщений на 100%;

- виплата дивідендів;

- інформаційна відкритість емітента.

Кредитне фінансування процесу відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств повинно здійснюватися за допомогою інвестиційних кредитів, які є однією з найбільш ефективних форм зовнішнього фінансування інвестиційних проектів у тих випадках, коли підприємство не може забезпечити їх реалізацію за рахунок власних коштів та емісії цінних паперів [3]. Привабливість даної форми фінансування пояснюється, насамперед:

- можливістю розробки гнучкої схеми фінансування;
- відсутністю витрат, пов'язаних з реєстрацією та розміщенням цінних паперів;

- використанням ефекту фінансового важеля, що дозволяє збільшити рентабельність власного капіталу в залежності від співвідношення власного та позичкового капіталу в структурі інвестованих коштів і вартості позичкових коштів;

- зменшення оподаткованого прибутку за рахунок віднесення процентних виплат на витрати, що включаються до собівартості реалізованої продукції.

Як правило, використовуються середньо і довгострокові інвестиційні кредити, тому що термін його повинен співпадати з термінами реалізації інвестиційного проекту. При цьому інвестиційний кредит може передбачати наявність пільгового періоду, тобто періоду відстрочки погашення основного боргу. Така умова полегшує обслуговування кредиту, але збільшує його вартість, оскільки процентні платежі обчислюються з непогашеної суми боргу [6].

Венчурне фінансування передбачає залучення коштів у статутний капітал підприємства інвесторів, які спочатку ставлять на меті продати свою частку в підприємстві після того, як її вартість в ході реалізації інвестиційного проекту зростає. Доходи, пов'язані з подальшим функціонуванням створеного підприємства, будуть отримувати ті особи, які придбають у венчурного інвестора його частку.

"Венчурний капітал" (від англ. *venture* — ризик) означає ризиковий капітал, що інвестується в нові сфери діяльності, пов'язані з великим ризиком. Венчурне фінансування дозволяє залучити кошти для здійснення початкових стадій реалізації інвестиційних проектів інноваційного характеру (модернізація обладнання та освоєння нових технологічних процесів), що характеризуються підвищеними ризиками, але разом з тим можливостями істотного зростання вартості підприємств, створених з метою реалізації даних проектів [10].

Венчурний капітал має ряд і інших особливостей, зокрема, орієнтацію інвесторів на приріст капіталу, а не на дивіденди на вкладений капітал. Оскільки венчурне підприємство починає розміщувати свої інвестиційні сертифікати на фондовому ринку через три-сім років після інвестування, венчурний капітал має тривалий термін очікування ринкової реалізації і величина його приросту виявляється лише при виході підприємства на фондовий ринок.

Венчурні інвестори, як правило, прагнуть безпосередньо брати участь в управлінні підприємством, прийнятті стратегічних рішень, адже вони безпосередньо зацікавлені в ефективному використанні вкладених коштів. Інвестори контролюють фінансовий стан підприємства, активно сприяють розвитку її діяльності, використовуючи свої ділові контакти та досвід в сфері менеджменту і фінансів.

Обсяги венчурного фінансування в країнах з економікою, що розвивається, динамічно зростають. Венчурний капітал набуває вирішальної ролі у розвитку економіки. Це пов'язано з тим, що саме завдяки венчурним підприємствам вдалося реалізувати значну кількість розробок у новітніх галузях, забезпечити швидке переоснащення та реструктуризацію виробництва на сучасній науково-технічній основі [9].

Лізинг як одна з перспективних форм розширеного відтворення, лояльний та гнучкий фінансовий механізм, все більш і більш набирає обертів при фінансуванні сільського господарства, яке є однією з найбільш ризикових ланок господарства, де маємо справу з живими організмами.

У перекладі з англійської "лізинг" (leasing) означає "оренда". У сучасному розумінні, це форма інвестування капіталу у вигляді довгострокової оренди технічних засобів, умови якої обумовлені лізинговою угодою [5].

Залежно від особливостей здійснення лізингових операцій лізинг може бути двох видів — фінансовий та оперативний.

Оперативний лізинг (оренда) — господарська операція фізичної або юридичної особи, що передбачає відповідно до договору оперативного лізингу (оренди) передання орендарю майна, придбаного або виготовленого орендодавцем на умовах інших, ніж передбачаються фінансовим лізингом (орендою).

Фінансовий лізинг (оренда) — господарська операція фізичної або юридичної особи, яка передбачає відповідно до договору фінансового лізингу (оренди) передання орендарю майна, придбаного або виготовленого орендодавцем, а також усіх ризиків та винагород, пов'язаних з правом користування та володіння об'єктом лізингу [4].

Для більш стрімкого розвитку лізингових операцій в Україні необхідно створити гнучку законодавчу базу, розробити більш гнучкі, адаптовані умови для надання активів у лізинг державною та комерційними компаніями, скоординувати взаємозв'язок між підприємствами першої та другої сфер АПК.

Бюджетне фінансування — надане в безповоротному порядку грошове забезпечення, виділення (асигнування) грошових коштів із державного (місцевого) бюджету на витрати, пов'язані з виконанням державних замовлень, державних програм, утриманням державних організацій. Здійснюється у формі виділення фінансових ресурсів (бюджетних асигнувань) за певним призначенням для досягнення загальнодержавних цілей або для покриття витрат галузей, підприємств, які перебувають на повному або частковому державному грошовому забезпеченні. Кожне окреме бюджетне підприємство, організація або установа отримує асигнування лише з одного бюджету. Саме це є одним із специфічних принципів бюджетного фінансування поряд із загальними принципами здійснення видаткової політики [2].

В умовах сьогодення стратегічною метою розвитку Дніпропетровської області є підвищення її економічної конкурентоспроможності за рахунок створення кластера сільського господарства у зв'язку з тим, що зростання продуктивності в області обмежується високим рівнем зносу основних засобів та низьким рівнем інвестиційної активності [11].

Заходи внутрішньої бюджетної підтримки сільського господарства за їхнім впливом на виробництво класифікуються на три групи: "зелений кошик", "блакитний кошик" та "жовтий кошик". Заходи, які належать до двох перших груп, вважаються такими, що не чинять стимулюючий вплив на виробництво і не підлягають скороченню. Тоді як заходи, що належать до "жовтого кошика" і визначаються як сукупний вимір підтримки сіль-

ського господарства, мають стимулюючий вплив на виробництво й "викривляють" торгівлю, тому підлягають скороченню.

Слід зазначити, що в Україні загалом існує значно нижчий рівень державної підтримки сільського господарства, ніж у розвинених країнах. Видатки на зазначені цілі останніми роками становили близько 0,5 ВВП, тоді як в Угорщині — 1,8; Японії та ЄС — по 1,7; Чехії — 1,6; США — 1,5; Канаді — 1,3; Росії — 0,8%. Розвинені країни загалом виділяють на підтримку конкурентоспроможності сільського господарства 1 млрд дол. США щодня [11].

Досвід багатьох країн показує, що у витратах на внутрішню підтримку зростає частка заходів "зеленого кошика". За даними Секретаріату СОТ, все більше країн віддають перевагу цим заходам, які практично не впливають на розширення аграрного виробництва, проте сприяють поліпшенню умов функціонування аграрного сектора. Тому для України було б доцільним збільшувати фінансування саме зазначених заходів.

Основні переваги для бюджетного фінансування кластера сільського господарства:

- диверсифікація та зниження надлишкової залежності економіки області від важкої промисловості;

- можливість подальшого розвитку кластера на базі вже існуючої високої конкурентоспроможності на національному рівні;

- велика кількість сільгоспвиробників з ідентичними інтересами та проблемами;

- можливість надати імпульс розвитку депресивним сільським районам.

До недоліків можна віднести наступне:

- залежність кластера від національної влади у ряді ключових сфер, включаючи ринок землі, виділення субсидій, регулювання імпорту, неефективний механізм регулювання цін, високі адміністративні бар'єри, недорозвиненість лізингових схем;

- застарілі технології, недостатня кількість сільськогосподарської техніки, слабкий рівень розвитку сільськогосподарської інфраструктури, застаріла система зрошення;

- невідповідність навчальних програм потребам бізнесу, недостатня кількість висококваліфікаційних кадрів на всіх рівнях;

- консерватизм фермерів та недовіра один одному та представникам влади.

Проблема сьогодення полягає в наступному: це реформувати управління агропромислового розвитку з метою підвищення ефективності підтримки сільгоспвиробників та інвесторів [11].

Змішане фінансування на основі різних комбінацій розглянутих способів (а саме: поєднання внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування).

Зовнішнє фінансування передбачає використання зовнішніх джерел: коштів фінансових інститутів, нефінансових компаній, населення, держави, іноземних інвесторів, а також додаткових вкладів грошових ресурсів засновників підприємства. Воно здійснюється шляхом мобілізації залучених (часткове фінансування) і позикових (кредитне фінансування) коштів.

Як у зовнішніх, так і внутрішніх джерел фінансування є позитивний та негативний бік.

Розглянемо більш детально переваги та недоліки внутрішніх джерел фінансування.

Переваги:

- легкість, швидкість мобілізації;
- зниження ризику неплатоспроможності та банкрутства;
- більш висока прибутковість у зв'язку з відсутністю необхідності виплат за залученими і позиковими джерелами;

- збереження власності та управління власниками.

Недоліки:

- обмеженість ресурсів, відволікання власних коштів від господарського обороту;
- обмеженість незалежного контролю за ефективністю використання інвестиційних ресурсів.

До переваг зовнішніх джерел фінансування можна віднести наступні:

- можливість залучення коштів у необхідних масштабах;

- наявність незалежного контролю за ефективністю використання інвестиційних проектів.

Недоліками є:

- складність і тривалість процедури залучення коштів;
- необхідність надання гарантій фінансової стійкості;

- підвищення ризику неплатоспроможності та банкрутства;

- зменшення прибутку у зв'язку з необхідністю виплат за залученими і позиковими джерелами;

- можливість втрати власності та управління компанією.

Оптимальне співвідношення внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування дає змогу підприємству розвиватися, застосовуючи сучасні та перспективні методики менеджменту та управління, а також використовуючи модернізовану та прогресивну техніку, обладнання (технології), що має велике значення не тільки для сільськогосподарського підприємства, але і для будь-якого іншої галузі народного господарства.

В економічній літературі існують різні погляди з питання про склад методів фінансування інвестиційних проектів. Одна з основних розбіжностей пов'язана з розумінням терміна "проектне фінансування". При всьому різноманітті тлумачень цього терміна можна виділити його широке і вузьке трактування.

У широкому значенні під проектним фінансуванням розуміється сукупність форм і методів фінансового забезпечення реалізації інвестиційного проекту. Проектне фінансування розглядається як спосіб мобілізації різних джерел фінансування та комплексного використання різних методів фінансування конкретних інвестиційних проектів; як фінансування, що має винятково цільовий характер використання коштів для потреб реалізації інвестиційного проекту.

У вузькому визначенні проектне фінансування виступає як метод фінансування інвестиційних проектів, що характеризується особливим способом забезпечення повернення вкладень, в основі якого лежать виключно або в основному грошові доходи, які генеруються інвестиційним проектом, а також оптимальним розподілом всіх пов'язаних з проектом ризиків між сторонами, які беруть участь в його реалізації [1].

ВИСНОВКИ

Таким чином, інвестиційні методи фінансового забезпечення відтворення основних засобів — це сукупність методів щодо управління фінансовими ресурсами сільськогосподарського підприємства, діяльність пов'язана з його мобілізацією, розміщенням та використанням. Кожен з методів має певні переваги і недоліки, тому реалізація будь-якого інвестиційного проекту передбачає обґрунтування стратегії фінансування, аналіз альтернативних методів та джерел фінансування, ретельну розробку схеми фінансування. В умовах членства в СОТ Україна повинна виконувати вимоги щодо обмеження бюджетного фінансування підприємств сільськогосподарства за "жовтим" кошиком, приймаючи до уваги, обмежень, яких немає для бюджетної підтримки діяльності аграрного сектора за "зеленим" кошиком, що, в свою чергу, сприятиме активізації відтворення основних засобів, підвищенню продуктивності та ефективності галузі.

Література:

1. Пересада А.А., Майорова Т.В., Ляхова О.О. Проектне фінансування: підручник. — К.: КНЕУ, 2005. — 736 с.

2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Видавничий центр "Академія", 2000. — 864 с.

3. Закон України "Про інвестиційну діяльність". [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.newlegal.ua/>

4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/334/94-%D0%B2%D1%80>

5. Катан Л.І. Фінансовий лізинг як інструмент інвестування підприємств агро бізнесу / Л.І. Катан, Г.Е. Павлова // Інвестиції: практика та досвід — 2009. — №22. — С. 16—17.

6. Кириченко О. Діяльність українських інвестиційних банків // Банківська справа. — 2009. — №2. — С. 57—61.

7. Купалова Г.І. Розвиток лізингу в Україні: обліково-аналітичні та фінансово-економічні аспекти // Формування ринкових відносин в Україні. — 2007. — № 1. — С. 120—126.

8. Морозюк В.В. Теоретичні основи акціонування в умовах ринкової трансформації // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. №468. Економічна серія. — Харків: ХНУ, 2000. — С. 85—88.

9. Нежиборець В. Венчурне інвестування: стан, проблеми, закордонний досвід // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2008. — № 4. — С. 56—60.

10. Джерела венчурного капіталу. Українська асоціація інвестиційного бізнесу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/files/articles/204/15_4.pdf.

11. Стратегія підвищення економічної конкурентоспроможності Дніпропетровської області до 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://adm.dp.ua/OBLADM/Obldp.nsf/%28DOCWEB%29/D02D2C9A551475C9C2257880006B2904?OpenDocument>
Стаття надійшла до редакції 12.03.2012 р.